

អរិយធម៌អសាំ^១ (Aksum Civilization)

អសាំ(Aksum or Axum) គឺជាទីក្រុងបុរាណ និងជាអរិយធម៌ដ៏សំខាន់មួយនៅក្នុងតំបន់អាហ្វ្រិចខាងកើត ដែលបច្ចុប្បន្នស្ថិតនៅខាងជើងនៃប្រទេសអេត្យូពី (Ethiopia) និងប្រទេសអេរីទ្រា(Eritrea)។^២ ទីតាំងនៃទីក្រុងអសាំ គឺជាតំបន់ស្នូលដ៏សំខាន់នៃប្រវត្តិសាស្ត្រអេត្យូពីសម័យបុរាណ។^៣ អ្វីដែលសំខាន់នោះគឺ នៅពេលដែលអរិយធម៌នេះបានក្លាយជាអាណាចក្រដ៏ខ្លាំងក្លា ដែលអាចប្រៀបធៀបដូចនឹងអាណាចក្ររ៉ូម៉ាំងខាងកើត^៤ និងអាណាចក្រពែក្ស។^៥ អរិយធម៌នេះចាប់ផ្តើមកកើតឡើងនៅស.វ.ទី ១នៃគ.ស. រហូតដល់ស.វ.ទី៨ ដែលហៅថា អាណាចក្រអាកស៊ូមីត (Kingdom of Aksumite) រួមជាមួយនឹងឥទ្ធិពលដ៏ខ្លាំងក្លាដែលជាអាណាចក្រដែលស្ថិតនៅចន្លោះទ្វីប៣ គឺទ្វីប អាហ្វ្រិច អាស៊ី ក្រិច និងរ៉ូម៉ាំង^៦ (រូបលេខ១)។ អាណាចក្រនេះពឹងផ្អែកខ្លាំងលើការធ្វើពាណិជ្ជកម្ម ជួញដូរ វ៉ែ គ្រឿងបរិភោគផ្សេងៗ និងជាពិសេសគឺកសិកម្មដើម ដែលបណ្តាប្រទេសនៅក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិចតែងតែធ្វើរបបនេះ ។

សំណង់ស្ថាបត្យកម្មផ្សេងៗរួមមានទីក្រុងអសាំ (Aksum), ប៊ីត ជីយ៉ែកហ្គីស(Bieta Giyorgis) និង តាអាកា ម៉ារីយ៉ាម (Ta'akha Maryam) ជាដើម ដែលត្រូវបានអ្នកស្រាវជ្រាវបង្ហាញថាជាទីតាំងសំខាន់ៗនៃអរិយធម៌អសាំ (រូបលេខ២-៤)។ សំណង់បុរាណនៅក្នុងទីក្រុងអសាំនេះគឺកសាងនៅក្បែរតំបន់ខ្ពង់រាបទីហ្គ្រី (Tigray) ដែលសំណង់ទាំងនោះ កសាងពីថ្មធម្មជាតិធំៗដែលកសាងជាបង្គោលខ្ពស់ដំបូងនៅលើទីតាំងនៃផ្លូវស្តេច និងរាំងដែលហៅថា តាអាកា ម៉ារីយ៉ាម (Ta'akha Maryam) ប៉ុន្តែបច្ចុប្បន្ននេះសំណង់ត្រូវបានបែកបាក់ដោយកន្លែង។

^១ ខ្ញុំសូមអភ័យទោសទុកជាមុននូវរាល់បញ្ហាដែលទាក់ទងនឹងការសរសេរឈ្មោះ បរទេសជាអក្សរខ្មែរ ២. Aksum (អសាំ) ជាដើម
^២ <https://www.nationalgeographic.org/article/kingdom-aksum>
^៣ សូមអាន <https://whc.unesco.org/en/list/15>
^៤ <https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/14721>
^៥ <https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/14489>
^៦ <https://whc.unesco.org/en/list/15>

អត្ថបទ៖ អរិយធម៌អសាំ

សំណង់ទាំងនេះកសាងក្នុងស.វ.ទី៦ និងទី៧នៃគ.ស.^៧ ដែលស្ថិតនៅចម្ងាយប្រមាណ ជាង៥០គីឡូម៉ែត្រ ពីទន្លេ បេកហ្សី (Takezze) និងមានចម្ងាយ១៥០គីឡូ ពីសមុទ្រក្រហម។^៨ ប៊ីតាជីយ៉កហ្គីស (Bieta Giyorgis) គឺជាសំណង់ព្រះវិហារដ៏អស្ចារ្យមួយក្នុងចំណោមសំណង់ ផ្សេងៗទៀតក្នុងអរិយធម៌នេះ ភាពអស្ចារ្យនេះ គឺដោយសារតែព្រះវិហារនេះ គឺជាការ លុះដាច់គ្នាជាសំណង់ព្រះវិហារ និងរូបគំនូរនៅខាងក្នុងព្រះវិហារ។ គួរបញ្ជាក់ដែរថា មនុស្សក្នុងអរិយធម៌អសាំនេះ គឺគោរពប្រតិបត្តិលើគ្រិស្តសាសនាអូស្តូរីយ៉ង់ (Orthodox) ដែលដូចទាំងនឹងអរិយធម៌ម៉ារ៉ាខាងកើត ឬអរិយធម៌ប៊ីហ្សង់ទិនដែរ។

សិល្បៈនៃអរិយធម៌នេះ គឺកើតចេញពីការវិវត្តន៍ពីសិល្បៈប៊ីហ្សង់ទិនដែលបាន បង្ហាញតាមរយៈចម្លាក់ដែលមានទម្រង់ដូចនឹងប៊ីហ្សង់ទិនដែរ ជាពិសេសគំនូរនៃ អរិយធម៌នេះដែលបានបង្ហាញនៅលើដំបូល និងជញ្ជាំង នៃព្រះវិហារច្រើនគូរទាក់ទង នឹងការគោរពប្រតិបត្តិលើគ្រិស្តសាសនា អូស្តូរីយ៉ង់ (Orthodox) ហើយមានការប្រើប្រាស់ គំនូររូបមាសដូចនឹងព្រះវិហារនៅក្នុងអរិយធម៌ប៊ីហ្សង់ទិនដែរ (រូបលេខ៥)។

ចំពោះអក្សរនៃអរិយធម៌នេះត្រូវបានគេស្គាល់ថា Ge'ez ដែលក្លាយចេញពីអក្សរអាហ្គ៉ាប់ និងអក្សរក្រិចបុរាណ ដែលអ្នកស្រាវជ្រាវបានរកឃើញនៅលើសិលាចារឹកនិងនៅលើជញ្ជាំង ព្រះវិហារអូស្តូរីយ៉ង់ (រូបលេខ៦)។

អរិយធម៌អសាំចាប់ផ្តើមចុះខ្សោយនៅអំឡុងស.វ.ទី៨ នៅពេលដែលជនអន្តោប្រវេសន៍ ជនជាតិពីបា ចូលក្នុងអាណាចក្រនេះកាន់តែច្រើនឡើងៗ និងមានការលុកលុយពី សំណាក់អាណាចក្រពែក្ស និងការចុះខ្សោយពីផ្នែកពាណិជ្ជកម្មនៅតំបន់សមុទ្រក្រហម ដោយសារតែឧបទ្វីបអាហ្គ៉ាប់មានឥទ្ធិពលខ្លាំងសមុទ្រក្រហម។^៩

^៧ ibid

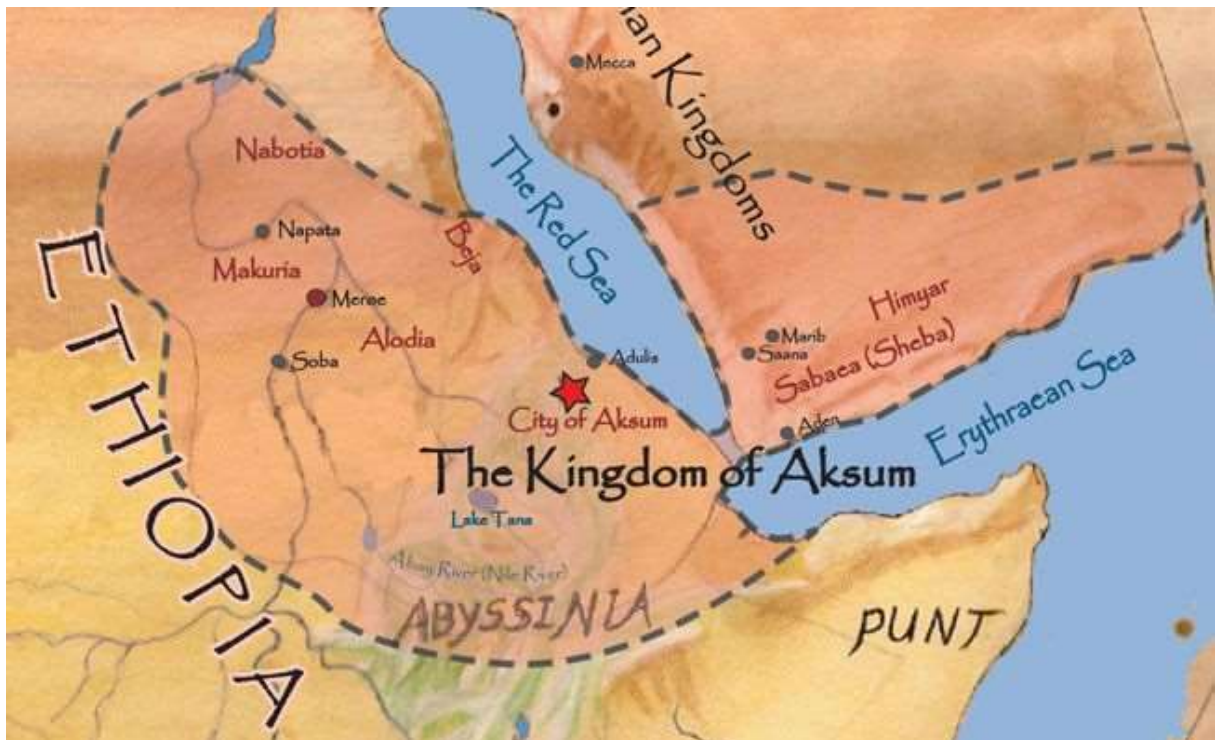
^៨ <https://blog.britishmuseum.org/historical-city-travel-guide-aksum-6th-century-ad/>

^៩ <https://www.nationalgeographic.org/article/kingdom-aksum>

^{១០} https://www.worldhistory.org/Kingdom_of_Axum/

អត្ថបទ៖ អរិយធម៌អសាំ

តាមរយៈទិន្នន័យដែលបានធ្វើការបង្ហាញខាងលើ បានឱ្យដឹងថា អរិយធម៌នេះជា អរិយធម៌ដែលមានឥទ្ធិពលខ្លាំងក្លា ក្នុងចំណោមបណ្តាអរិយធម៌ក្នុងតំបន់អាហ្វ្រិច និង តំបន់ក្បែរខាង ជាពិសេសជាមួយនឹងពែក្ស និងប៊ីហ្សង់ទិន។ ម្យ៉ាងទៀតទម្រង់សិល្បៈ និង អក្សរនៃអរិយធម៌អសាំនេះ អាចនិយាយបានថា ត្រូវបានទទួលឥទ្ធិពលភាគច្រើនពីប៊ីហ្សង់ទិន ដែលយើងដឹងថា ជាអាណាចក្ររ៉ូម៉ាំងទី២។

រូបលេខ១ ៖ ផែនទីនៃវិសាលភាពអាណាចក្រអសាំបុរាណ

ប្រភព៖ Internet

រូបលេខ ២ ៖ សំណង់ផ្សេងៗនៅក្នុង ទីក្រុងអសាំ
ប្រភព៖ Internet

រូបលេខ ៣ ៖ ព្រះវិហារ Bieta Giyorgis
ប្រភព៖ Internet

រូបលេខ ២. បង្គោលដ៏ធំដែលហៅថា Obelisk of Aksum

ប្រភព៖ Internet

រូបលេខ ៥៖ រូបគំនូរនៅក្នុងព្រះវិហារ Bieta Giyorgis

ប្រភព៖ Internet

រូបលេខ៦ ៖ សិលាចារឹកដែលចារជាអក្សរ Ge'ez

ប្រភព៖ Internet

ឯកសារយោង

<https://www.nationalgeographic.org/article/kingdom-aksum>

<https://whc.unesco.org/en/list/15>

<https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/14721>

<https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/14489>

<https://blog.britishmuseum.org/historical-city-travel-guide-aksum-6th-century-ad/>

<https://www.nationalgeographic.org/article/kingdom-aksum>

https://www.worldhistory.org/Kingdom_of_Axum/